

Kultur och sambälle

Utdrag och översättning Eva Björklund

”Då var det svårt att tro på framtiden.” Det sades på 6e kongressen för 10 år sedan, med hänvisning till den fruktansvärda ekonomiska kris som följde på Sovjetblockets kollaps några år tidigare. Det blev inledning till flera dagars fruktbar debatt mellan ombuden och med Fidel. Då hade det gått 150 år sedan Kommunistiska Manifestet och hundra år sedan USA invaderade Kuba. Nu, 200 år efter inledningen av Vårt Amerikas befrielsekrig, och inför 50-årsdagen av revolutionens seger, behöver vi också en sådan debatt. Alla förslag som lagts fram under de förberedande diskussionerna inför kongressen har beaktats i denna rapport för att öppna alla slussar för fortsatta diskussioner.

I rapporten från 6e kongressen citerades:

”Vi drömde om en kultur som omfattar allt från amatörer till högsta finkultur. Vi hade inga tankar på turism. Vi föreställde oss kulturens utveckling i ett samhälle som skulle kunna skapa den nödvändiga materiella grunden för ett gott liv, och vi utbildade lärare, ingenjörer, arkitekter, läkare, och vi ville utbilda kulturfrämjare som yrke på mellannivå.”

Under de senaste 10 åren har stora skaror kulturinstruktörer utbildats. Nya vägar har öppnats för kulturen i samhällslivet, men nya motsättningar har också uppstått som ställer oss

inför oanade utmaningar. Under förberedelserna för denna kongress har mycket allvarlig kritik framförts på detta område.

Vi oroas över banalisering och ytlighet

Många av våra mest framstående intellektuella och konstnärer ser sig med rätta som arvtagare till en pedagogik som varit en ledtråd i vår kultur, och som förnyats och stärkts av den revolution som uppnått en av sina mest uppskattade landvinningar inom utbildningsområdet. Den enastående intellektuella nivå som uppnått byggde på de värderingar som utmärkte revolutionen fram till den djupa ekonomiska krisen i början av 90-talet. Nu oroas vi av banaliseringen och ytligheten i de mål och livsprojekt som allt bredare sektorer antar, framför allt ungdomar. Det tar sig olika uttryck i lättsinne, utanförskap eller idealisering av kapitalismen, bland annat. Särskilt smärtsam är unga högutbildades utvandring.

I sitt tal den 17 november i Universitetsaulan i Havanna uppmanade Fidel oss att finna nya sätt att delta i framtidsbygget. I svåra och motsägelsefulla tider måste vi definiera kartan där kulturem ska ta plats. Och under de senaste månaderna har vi deltagit i en omfattande samhällsanalys och debatt. Som alla kubaner har vi framfört vår syn på problem av de mest skilda slag, och vi

Foton Eva Björklund, Hasse Nilsson, Jag Strömdahl,

har hört massor av andra uppfattningar. Våra synpunkter har tecknats ner för att vara till nytta för de förändringar som behövs för att finna ett nytt jämviktsläge på gemensam grund.

Olika ståndpunkter, gemensam grund

Det är inte detsamma som tankens likformighet, utan att reparera och befästa en samstämmighet utifrån olika ståndpunkter med sikte på ett samhälle grundat på nationellt oberoende och social rättvisa. Vi har kallats att noga studera verkligheten, den som vi berörs av och som vi vet mest om, och den mycket vidare, som vi inte alltid kan påverka direkt, men som vi också känner medansvar för och som vi vill medverka till att förbättra. Vi vill bidra till högre materiell livskvalitet, men också andlig. Det är där vi känner vårt största ansvar, och det är där som vi ställs inför problem som vi särskilt måste uppmärksamma.

Folk är missnöjda

Vi vet att befolkningen är missnöjd med möjligheterna till rekreation, dvs möjligheterna att använda det som vi kallar fritid. Redan på 6e kongressen sa vi: "Kulturen är en källa till det andliga livet, grundval för alla värdesystem och uttryck för vår identitet. Den är oumbärlig för att växa som människa och nå fram till kunskap, och ett nödvändigt inslag i all sann social utveckling för högre livskvalitet." Vi vet att det vi uppnått inom kulturen är en ovedersäglig framgång, särskilt med tanke på alla till synes öoverstiglida

svårigheter. Men vi måste också vara medvetna om vad befolkningen tycker. Det är uppenbart att en klyfta har öppnats mellan revolutionens kulturella projekt och breda befolkningsskiktets uppfattningar. Det kräver en förklaring: Med ny kommunikationsteknik och marknadsstrategi driver den internationella underhållningsindustrin ett krig där socialismen har förlorat alla slag, framför allt för att de utkämpas på fiendens planhalva. Socialismen har förlorat för att ha envisats med att protestera mot innehållet utan att bry sig om hur budskapet förmedlas, för att inte ha förstått att i själva förmedlingen av informationen och sättet att organisera den har fienden skapat en scen där vi i bästa fall bara kan uppnå en viss anständighet i underordningen.

Förbudskultur motverkar sitt eget syfte

Att förbjuda tillgången till denna marknad skulle, förutom att vara en tom gest, bara öka dragningskraften, utan att vi blir bättre på verkningsfulla insatser i de kanaler som bearbetar och förmedlar information. Och, att avstå från det informationsflöde som ny teknik ställer till vårt förfogande, skulle vara ett kliv bakåt i tiden och ut ur verkligheten. Vi skulle kunna skylla på att det är "de andra" som sprider dessa inskränkta, förenklande, banala modeller, "de andra" som inte bryr sig om att förbereda folk för att på ett intelligent, klarsynt sätt kunna utnyttja och påverka dagens informationsnätverk. Och som därför förvandlar oss till glupska slukare av alla förenklande banaliteter och livsprojekt grundande på falskt medvetande.

Vi skulle kunna vara djärvare och erkänna att vår bitterhet över att dessa "andra" som orsakar skadan inte befinner sig utomlands utan i vårt samhälle, att det inte handlar om illvilliga fiender utan om våra egna kamrater. Vi pekar för det mesta med rätta på svagheter i de institutioner som arbetar med utbildning och bildning och på de anpassningar som görs i turistmiljöer, i restaurang- och kommersvärlden och som återskapar och sprider de värsta pseudokulturella uttryck som globaliseringen tvingar på oss.

Men tyvärr löser dessa förhållningssätt inte ett så invecklat problem, och de tillfredsställer inte heller befolkningens mest djupgående förväntningar. De fäktar omkring med bitar av verkligheten, viktiga javisst, men bara bitar ändå, i stället för att objektivt och allsidigt ta till oss alla de faktorer som behövs för att vi utan varken fördomar eller ursäkter ska finna effektiva och hållbara lösningar. Det finns inga skäl att frukta att sanningar klagörs, hur riskabla eller komplicerade de än verkar. För sanningen har alltid varit socialismens främsta vapen, även om vi inte alltid har förstått det.

Konst och kultur för ett människovärdigt liv

När det handlar om den så kallade rekreationen måste vi för att undvika förenklingar klagöra att den kulturpolitik som vi arbetar för tar sig an det konstnärliga och intellektuella arbete som behövs i ett människovärdigt samhälle, som omfattar hela livet och strävar efter att skapa mening i tillvaron som helhet. Då kan vi inte gå med på att dela upp tiden i motbudande, betungande och enformig produktiv tid, som vi motvilligt tar på oss bara för att vi inte har

något val, och i det som vi kallar fritid, där vi förväntar oss belöning, men i kulturell vanmakt.

Inskränkande och banaliserande modeller har tyvärr påverkat de livsprojekt som breda sektorer drömmer om, i uppenbar motsättning till de värderingar som styr utbildnings- och kulturpolitiken. Och eftersom vi vill att alla ska känna igen sig i det bästa konstnärliga och intellektuella arbetet måste vi ständigt diskutera rekreationen, hur publik och smak skapas, de kulturella modellerna i media och inom utbildningen, kulturens inflytande i socialt förebyggande arbete och förhållandet mellan kulturen och vardagslivet. När det handlar om demokratisering och massivt deltagande i kulturen måste vi särskilt ta ansvar för att i synen på ett konstverk både finna dess egenart och möjligheten till ett

kritiskt och samtidigt klarsynt närmande till förståelse av vår invecklade sociala verklighet utifrån så stor olikformighet som möjligt.

Gramsci: Ny känsla för livet

På förra kongressen påminde Roberto Fernández Retamar om ett viktigt stycke av Gramsci:

Att kämpa för en ny konst skulle innebära att kämpa för att skapa nya konstnärer, vilket är orimligt, för de kan inte skapas på konstgjord väg. Vi bör tala om kamp för en ny kultur, det vill säga, för en ny moral, som inte kan undgå att vara intimt förenad med en ny känsla för livet, tills den förvandlas till ett nytt sätt att vara och uppleva verkligheten, och följaktligen en ny värld medfödd med de "möjliga konstnärerna" och de "möjliga konstverken.

Och som Retamar betonade: "det handlar inte om att tävla med kapitalismen på dess villkor .. det handlar om att vars och ens fria utveckling är förutsättningen för allas och

vice versa. Det handlar om att uppnå ett fritt och rättvist samhälle, inte ett överflödssamhälle. En tävlan med kapitalismen på dess villkor och spelregler skulle dra ned allt från ekonomin till andligheten och visa sig ödesdiger." Det verkar kanske gammeldags att idag tala om att återge de tystade ordet, om behovet av en demokratisk kultur, att uppmuntra intelligens och känsla för att ge liv åt ett kritiskt och deltagande medvetande, det vill säga, våra möjligheter att skapa former för självförsvar mot den ödeläggande invasionen av banaliseringens redskap. Men vi talar inte om förgången tid. I dagens nyliberala globalisering kan vi känna igen gårdagens motsättningar i upptrappad form. Graziella Pogolotti har sagt:

Upptäckaräventyret i all konst

"Några betraktade konsten som ren illustration av en abstrakt ideologi. Förhållandet uttrycktes i normgivande form. För andra erbjöd konsten en vacker och betryggande utsmyckning. Dessa inskränkta synsätt var ovetande om upptäckaräventyret i all skapande konstnärlig verksamhet, införlivad i avslöjandet av livets komplexitet. Allt sedan Heredia besjög det ännu obefintliga fosterlandet har konstnärer tagit till sig frön till framtiden och byggt en bildvärld där vi alla till slut känner igen oss."

Idag inser de flesta av oss att samhällets mest invecklade och ljusskygga problem ofta avslöjas i våra konstnärers verk tidigare än de får andra mer strukturerade uttryck. Men dessa verk får inte alltid det genomslag de borde få hos de som borde vara deras naturliga mottagare. Bland annat för att det är svårt att få dem spridda genom våra massmedia.

Oro över marknadens förvanskning

Dessa extremt komplicerade förhållanden kräver djupare analyser som även innefattar den konstnärliga skapelsens band till mottagaren. Hit hör också oron över marknadens inflytande på det konstnärliga skapandet. Som vi då sa:

"Det är svårt men nödvändigt att ta ställning till denna motsättning: om vi inte beaktar marknadens regler, varifrån ska vi få de resurser som behövs för att vidmakthålla vår omfattande kulturella verksamhet? Och om vi bara beaktar dessa regler, hur kommer de att påverka vår kultur?"

Och när det gäller andra kärnfrågor, som också har med marknaden och det konstnärliga skapandet att göra: ”Under dessa omständigheter får kulturinstitutionerna allt större ansvar. Försvaret för samtidskonsten och den framtida måste i varje skede finna rätt balans mellan marknaden och det statliga stödet, utan paternalism, för att främja och inrikta förnyelse och kontinuitet.”

”... Det är också nödvändigt att förhindra att skumma marknadskrav förvanskar folkkulturen, som så ofta sker. Vi måste på samma gång försvara vårt kulturarv och vår modernitet. Bara för en ytlig blick handlar det om skilda saker, eller motstridiga.”

Kunskapens humanistiska dimension

Vi har inte lösningar på alla dessa problem, men de påverkar vårt arbete och hur vi kan bidra till samhället, och de måste fortsättningsvis analyseras. Vi måste också studera möjligheterna att underlätta och stödja forskning och experiment inom det konstnärliga området.

När det gäller utbildningen slog vi fast 1998: ”Ur alla synvinklar är det skolan som mer än andra institutioner kan påverka utvecklingen av samhället och kulturen. Eftersom den är gratis, allmän och inriktad efter socialistiska kriterier, är dess roll självklart avgörande för att från de första åren förmedla en utbildning som samtidigt innefattar den vetenskapliga, tekniska och informationsrevolutionen, och uppmärksammar kunskapens humanistiska dimension och behovet att vidga insikten och drömmarna utifrån konsten och litteraturen, som speglar samhällets mångfald.”

Och när det gäller publiken: ”... det är inte möjligt att främja konst och litteratur utan att mottagaren också utvecklas. Många dömer och fördömer publikens smak och preferenser som om det handlade om en kompakt, enhetlig och oföränderlig verklighet... Men här spelar utbildningen en avgörande roll. Och dessutom har det bevisats att kulturell bildning bidrar till personlighetens fulla utveckling, leder till bättre skolresultat, ökar känslan,

bekräftar identiteten och ger näring åt människans andliga dimension.”

”Den konstnärliga utbildningen måste finnas med i hela skolgången, från förskolan till gymnasier, och i lärarutbildningen, för att bidra till personlighetsutvecklingen och dess andliga dimension när det gäller att befästa värderingar och den kulturella identiteten.”

Permanent konstupställning på gatan. Infällda i trottoaren på La Rampa i Havanna ligger sedan 1968 avgjutningar av berömda konstverk. Här är konstnären Wifredo Lam, en av de internationella storheterna.

CANNES-PRIS TILLÄGNAS CHE

Filmfestivalen i Cannes gav Benicio del Toro priset som bästa skådespelare för rollen som revolutionshjälten ”Che” Guevara i Steven Soderberghs film rapporterar Oskar Johansson. Del Toro tillägnade priset till Ernesto Guevara. ”Detta handlar om Che, och alla priser tillhör honom” sa han på en presskonferens efter prisutdelningen på Cannes 61a filmfestival. Del Toro, som vann en Oscar för bästa biroll år 2000, sa att ”det latinamerikanska filmskapandet verkligen har blomstrat under senare tid.”

ASTRID LINDGRENVECKA I HAVANNA, 17-23 MAJ

Pressmeddelande: Sveriges ambassad ordnade ett antal aktiviteter med anledning av 100-årsjubileumet av författarinnan Astrid Lindgrens födelse. Inom ramen för firandet visades bl.a. barnfilmen ”Tsatsiki, morsan och polisen”. En annan aktivitet arrangerades för mellanstadieeleverna på skolan ”Olof Palme”. Vid det folkliga biblioteket – Biblioteca Nacional José Martí – visades dokumentärfilmen ”Landet i Fjärran” följt av ett seminarie tillfälle med kubanska experter inom barnlitteratur i samverkan med de inbjudna litteraturexperterna Mats Rehnman och Kersti Ståbi från Fabula Storytelling, Stockholm. Kulturveckan avslutades och sammanfattades med en kultureftermiddag vid Sveriges residens i Havanna. Syftet med kulturveckan var att generellt lyfta fram svensk kultur och i synnerhet barnlitteratur och barns rättigheter. Foto Mats Rehnman